

Claus Rønlevs bibliotek

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Digitaliseret efter aftale med Selskabet for Danmarks Kirkehistorie. PDF-filen er kun til ikke kommercielt brug.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine mange tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

KIRKEHISTORISKE SAMLINGER

SJETTE RÆKKE,

UDGIVNE AF

SELSKABET FOR DANMARKS KIRKEHISTORIE

VED

J. OSKAR ANDERSEN OG **BJØRN KORNERUP**

PROFESSOR, DR. THEOL.

ARKIVAR, DR. THEOL.

TREDIE BIND.

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS G. E. C. GADS FORLAG.

1939-41.

Et Præstedrab i Karlebo 1659.

Af Bjørn Kornerup.

Det er en bekendt Sag, at det under Karl Gustavs-Krigene gik haardt ud over Danmarks Præstestand¹. Ikke blot maatte talrige Præster udrede betydelige Penge-sommer som Følge af Indkvartering og Brandskatning, men adskillige blev ogsaa underkastet Pinsler og andre tunge Lidelser. Som et særligt grelt Eksempel paa den voldsomme Fremfærd, Præster kunde blive udsat for, omtales oftere i ældre Skrifter den Skæbne, der ramte Sognepræsten i Karlebo (i Lyng-Kronborg Herred) *Christen Jensen Bircherod*, om hvem det blandt andet i saa bekendte Værker som Giessings Jubellærere og Wibergs Præstehistorie hedder, at han i Juni 1659 blev skudt paa Prædikestolen af de svenske Ryttere². Denne tragiske Dødsmaade har endog skaffet Bircherod en Plads i Skøn-litteraturen, idet H. F. Ewald et Sted i sin bekendte Roman »Svenskerne paa Kronborg« farverigt udmaler den grufulde Scene, da en svensk Soldat midt under Guds-tjenesten trængte ind i Karlebo Kirke, hævede sin Pistol mod Præsten og skød ham en Kugle gennem Hovedet, som han stod der paa Prædikestolen og forkyndte Guds Ord³.

Et nyfundet Aktstykke synes imidlertid at borttage ikke saa lidt af den romantiske Glorie, som hidtil har svævet over Hr. Christens Hovede. I Danske Kancellis

¹) Jvfr. om dette Emne Kirkehist. Saml. 2. R. V, 119 ff., 301 ff.; 5. R. III, 524 ff.

²) C. Giessing, Nye Samling af Danske, Norske og Islandske Jubel-Lærere I, 332 Note a. S. V. Wiberg, Dansk Præstehistorie II, 63.

³) H. F. Ewald, Svenskerne paa Kronborg I, 1867, S. 308.

Arkiv findes nemlig blandt »Henlagte Sager« et næppe tidligere benyttet, paa Tysk skrevet Forhør, dateret den 14. August 1660, fra den Kriminal-sag, som Drabet paa Præsten medførte, og selvom det ikke paa helt tilfredsstillende Maade fremstiller Sagens Gang i alle Enkeltheder, kaster det dog Lys over forskellige Punkter i den og stiller navnlig Præstens Optræden i en helt ny, ikke særlig flatterende Belysning. I Stedet for Overleveringens Martyrskikkelse tegner det en Personlighed, der i høj Grad var hengiven til Slagsmaal og Drikkeri, og som næppe helt uden egen Skyld har maattet bøde med Livet.

Nogle Oplysninger om Hr. Christens vita anteacta kan tjene som Indledning. *Christen (Christian) Jensen Bircherod* var født i Birkerød, formodentlig ca. 1630¹, som Søn af den bekendte mangeaarige Sognepræst sammesteds Jens Hermansen († 1657), Stamfaderen til den lærde Æt Bircherod, og hans anden Hustru Maren Jacobsdatter. Paa et endnu i Birkerød Kirke bevaret Epitafium over Forældrene ses ogsaa et Portræt af Sønnen Christen². Sammen med sin Broder Peder, der døde 1674 som Magister og Sognepræst i Værløse i Smørum Herred, besøgte han først den forholdsvis nye, kongelige Skole i Hillerød, men da Forholdene her endnu var beskedne, og Skolen langtfra stod i den Anseelse, som den senere kom i, forlod begge Brødrene den 1642³ og drog til den større Roskilde Katedralskole, hvorfra de dimitteredes til Universitetet 1645. Til sin Privatpræceptor valgte Christen Bircherod den berømte Professor Ole Worm. Næste Aar — den 5. Maj 1646 — tog han Baccalaurgraden⁴ og formodentlig

¹) Hos Giessing, anf. Sted angives hans Alder 1659 til 28 Aar.

²) E. F. S. Lund, Danske malede Portrætter IX, 42.

³) Christopher Jensen Ledøe i sin *Historia Regiæ Scholæ Frideriburgicæ* i Ny kgl. Saml., 4°, 647 p. 140. Jvfr. Jacob Bircherods Efterretninger om sin Slægt i Kall, Fol., 130 S. 10.

⁴) Kjøbenhavns Universitets Matrikel, udg. af S. Birket Smith, I, 191, 199.

et Par Aar senere den 1629 forordnede teologiske Attestats. Den 20. Marts 1650 blev han personel Kapellan hos sin Fader i Birkerød, og tre Aar efter — den 29. Juli 1653 — kaldet og konfirmeret til Sognepræst i Karlebo¹. Ikke mange Aar senere udbrød de ulykkelige Svenskekrige, der skulde gøre Ende ogsaa paa Hr. Christens Liv. Herom findes der — som nævnt — Efterretninger i det nedenfor meddelte Aktstykke, der er gengivet ord- og bogstavret, dog med Lempning af Tegnsætning og Normalisering af store og smaa Begyndelsesbogstaver. Derimod er der ikke gjort Forsøg paa at foretage grammatiske eller syntaktiske Rettelser i det alt andet end akademiske Tysk, hvori det fremtræder.

Verhör.

In *Criminal Sachen*, Andres Erichßen von Herrn *Majeur* Glandorfs *Comp.* angeklagter, welcher zu Carlebo in Hirschholmisch Lehen uf *salvanguardia* gelegen und daselbst den Priester entleibet, wirdt Peter Nagel *Sergant* von Herrn *Cap.* Elventhal, so selber Zeit auch uf selben Dorff gelegen, erfordert, befragt und ermahnet alles, was er davon gesehen oder gehöret, außzusagen und nit das allerwenigste zu- oder absetzen.

Antw. er wehre selben Tags mit einen Lieut., so auch aldar etlich Bawern *salvanguardiret*, bey den Priester gewesen und mit ihme getruncken, weile aber der Priester mit den Lieut. entlich krackelen und sich schlagen wollen, auch albereit eine Axt in der Handt gehabt, habe sich der Lieut. geschämet mit den Priester etwas zuthun zu haben, und mit ihme *Sergant* darvon gegangen; Was vor und bey der Entleibung geschehen, wüste er nit, alß was

¹) Peder Muus' Catalogus over sjællandske Præster i Gl. kgl. Saml., Fol., 2990 under Birkerød og Karlebo Sogne. I en anden gammel, anonym Præstefortegnelse for Sjællands Stift (Kall, 4°, 486 S. 68) hedder det, at Hr. Christen blev Sognepræst i Karlebo 1653 Dom. 6 p. Trin. 3: 17. Juli.

er von den darbey gewesenem gehöret, nembl. daß es nachfolgender Gestalt ergangen sey. Andres Erichßen habe mit seinen Wirth den Krugman in des Kisters Kammer, so in Priesterhoff war, geseßen und getruncken, so wer der Kister zu ihnen hiennein kommen und gesagt, daß nunmehr Friede sey, darauf der Krugman, so Hr. *Majeur* Glandorff *assioniret*, zu Thätern gesaget, er solte sich nun fort packen, dann er ihn lang genung gebrühet hette, er were ihnen nun nichts mehr schuldig, es were Friede, und sie hetten ihre Dänische Herrn, uf welche Wortte er, Thäter, zu den Priester in die andere Stube gangen und selben gebethen, daß der Bawer möchte angehalten werden ihme nicht mit so losen Wortten anzugreifen, seye aber von den Priester beantworttet worden, daß er, Thäter, mit den Bawern nicht es zuthun habe, ihme auch zugleich mit der Faust an die Brust gesteßen, daß er zur Erden gefallen, auch alß selber wieder aufgestanden, habe der Priester ihm noch darzu mit einer Bierkanne ein groß Loch in die Stirne geschlagen, wie noch an selben zu sehen; Darauf dann Thäter heraus gelaufen, Priestern erstlich die Fenster mit den Degen außgehawen, darnach aber mit seinen Wirth ins Quartier gangen, der Priester habe zwar alßbalt seinen Zorn volführen und heraußer wollen, seye aber selbigmals von den anwesenden Kister und andern abgehalten worden; Mitternachts aber sey er doch von seinen Priesterhoff zu des Thäters Quartier gelaufen, unterwegs Steine zusammen gelesen, und ihme mit Gewalt ins Hauß überfallen also, daß Thäter die *extremität* gebrauchen müßen, welches alles die darbey gewesene mit mehrern außagen werden undt müßen.

Frier von Herrn *Mayor* Glandorff, welcher nach erfolgter That von ermelten Hr. *Mayor* von Köge nach Hirschholm geschicket worden umb zuvernehmen, wie und aus was Vhrsachen solches geschehen, und wer der Vhrsächer gewesen, auch zugleich bey selben Voigt an-

zualten in sein Beyseyen die darbey gewesene verhören zulaßen, wirdt befraget, was er aldar gehöret; Anwortt, daß er eben dies, was Peter Nagel *Serg.* von die darbey gewesen gehöret, were berichtet worden; Zu dem saget er auch, daß der Kister und Krugman uf die von ihm begehrt und von Voigt ergangene *Citation* zur Verhör nicht kommen wollen, er seines Theils habe lenger nicht aldar warten können, sondern zurück geritten und solches seinen *Oberofficiern* berichtet.

Actum, d. 14. *Aug.*
1660.

In fidem subscripsit
Christianus Augustus Heinitz
Gr. Donaischen¹ Regiem.

Auditeur M. p.

*Paaskrift*²:

Om den saluaguardj i Calleboe, som presten har ombracht.

Som det vil ses, er det ovenfor aftrykte Aktstykke et Forhør afholdt fra svensk Side af en Auditør ved de hvervede tyske Lejetropper. Det er derfor sandsynligt, at det fremstiller Sagen noget ensidigt, og det havde i høj Grad været ønskeligt, om man til Bedømmelse af dets Kildевærdi havde haft supplerende Aktstykker fra dansk Side. Forhøret er ganske vist paa en eller anden Maade blevet indsendt til og behandlet i Danske Kancelli, som Paaskrifterne med velkendte Kancellihænder vidner om, men

¹) I J. Levin Carlbom, Om Karl X Gustafs polska krig och öfvergången till det 2dra Sundskriget I, 12 nævnes Generalmajor C. D. v. Dohnas Fodregiment, hvervet 1655. — Efter velvillig Meddelelse fra Förstearkivarie, fil. dr. L. M. Bååth synes der ikke i det svenske Rigsarkiv at findes Materiale til nærmere Oplysning om de i Teksten nævnte svenske Officerer.

²) Skrevet med øverste Sekretær i Danske Kancelli Erik Krag's Haand.

udgaaende Ekspeditioner som Følge heraf er ikke fundet¹.

Forhøret viser klart nok, at Hr. Christen Bircherod er blevet dræbt af en svensk Soldat Andreas Eriksen, hørende til et Kompagni, der laa paa Salvegarde i Karlebo. De nærmere beskrevne Omstændigheder giver imidlertid Indtrykket af, at Drabet kan være sket som Nødværge under den Forfølgelse, Præsten om Natten havde iværksat mod Soldaten.

Af Aktstykkets Datering og af en Bemærkning i det om, at Drikkegildet i Præstegaarden blev afholdt paa en Tid, da der lige var blevet »Fred«, kunde man maaske fristes til at tro, at Drabet havde fundet Sted i Aaret 1660. Dette vilde imidlertid være urigtigt, thi den 30. April 1659 udgik der et Kongebrev til Biskop Hans Svane om at ordinere hæderlig og vellærd Gregers Hansen Roskilde til Præst »i afgangne Hr. Christen Jensen Bircherøds Sted²«. Hr. Christen maa derfor være død før dette Tidspunkt, og det hedder da ogsaa i Biskop Jens Bircherods Dagbog under den 26. April 1659: »døde i Kallebo Præstegaard i Selland Hr. Christian Bircherod, Sogne-Præst til samme Kallebo Meenighed³. Bemærkningen i Aktstykket om, »at det nu var blevet Fred«, maa da skyldes Rygter om Fred, formentlig opstaaede som Følge af Forhandlingerne paa Konferencen i Haag⁴.

¹) Paa Foden bærer Aktstykket Paategningen: »Siel. 60. Callebo Prestes Mor anl.«, hvad der tyder paa, at der har været en udgaaende Ekspedition blandt Sjællandske Aabne Breve eller Missiver, men at Koncepten til denne er forkommet som saa mange andre Koncepter fra samme Periode (jvfr. V. A. Secher i Vejledende Arkivregistraturer I, 74).

²) Kirkehist. Saml. 2. R. V, 680. Præst i Karlebo blev Gregers Hansen imidlertid ikke, da han blev fængslet som Medvider i Kronborg-Sammensværgelsen.

³) Personalhist. Tidsskrift 8. R. IV, 309.

⁴) J. A. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage S. 420 ff. Om allehaande Rygter i denne Tid se H. Wallensbech, En daglig Tegnebog, 1660, S. 279, 281.

Hr. Christen Bircherod blev begravet i Karlebo Kirke, og faa Maaneder senere, i August, blev han fulgt i Graven af sin Hustru, hvis Navn ikke kendes¹. Paa et eller andet Tidspunkt før sin Død havde han skænket 100 Rdlr. til fattige Børn i sit Sogn, for hvilket Legat Fundatsen dog forlængst er gaaet tabt².

Drabsmanden Andreas Eriksen maatte bøde med Livet for sin Udaad, som man kan se af en Post i Ridefogeden Lorentz Tuxens Regnskab for Hirschholm 1660—61³, hvori det hedder:

»Her foruden *Procederid*, Spist og Ladet hen Rette en Suensche ved Naffn Anders, som haffde drefft presten i Karleboe, Hueß bekostning aff dend døddreffte Prestes boßloed bleff betaldt och føres derfor her ej noget til Regenschab«.

Med en aldeles samtidig Haand er der ud for denne Post i Regnskabet tilføjet den mærkelige Vedtegning: »Denne Prest Vor indsat aff de Suensche, och bleff drebt dend dag freden bleff *Publicerid*«, en Bemærkning, der trods sin uomtvistelige Samtidighed dog synes at indeholde to positive Urigtigheder. Hr. Christen var ikke indsat af Svenskerne (forsaavidt man da ikke vil tænke sig, at han muligvis har faaet et nyt Kollatsbrev af den fra svensk Side indsatte Biskop over Sjællands Stift, Dr. Zacharias Kling)⁴, og han blev — som ovenfor begrundet — ikke dræbt den nævnte Dag (den 27. Maj 1660, da man med

¹) Iflg. en gammel Fortegnelse over begravede i Karlebo Kirke i Karlebo Kirkebog 1692—1767 (i Landsarkivet for Sjælland m. m.).

²) Hans de Hofman, Samlinger af Foundationer VII, 151.

³) Partikulærkammeret, Dronning Sophie Amalie, Pakken: Bilag til Regnskabet for Hørsholm 1660—76 m. m. (Rigsarkivet). De her aftrykte Notitser har tidligere været meddelte i C. Christensen, Hørsholms Historie, fra 1305 til 1875, S. 350.

⁴) Jvfr. Kirkehist. Saml. 2. R. I, 135.

Glædessalver fejrede den Dagen forud undertegnede Fredsslutning)¹.

Henrettelsen af Drabsmanden maa efter Notitsens Plads i Regnskabet antagelig være foregaaet i Efteraaret 1660, vistnok før den 10. November, da den umiddelbart følgende Indførsel i Regnskabet — som en Genspejling af Livets barokke Virkelighed — helt idyllisk handler om Bekostning af »St. Mortens gaaß och øll till gaardsens folch St. Mortens afften«.

¹) J. A. Fridericia, Adelsvældens sidste Dage S. 487.
